

Zamyšlení nad „rudou asimilací“ českých Židů

Vít Strobach

Magisterská diplomová práce FF UK, Praha 2007

Proměny kolektivních identit a ideologických vzorů v moderních dějinách patří bezpochyby k nejsložitějším otázkám současné historické vědy. Vysvětlit příklon mnoha Židů ke specifické podobě socialismu je o to větší intelektuální výzvou, že se zde protínalo velké množství podnětů, které je nutno pečlivě zapracovat do výkladu. Nejvýraznější předností předložené diplomové práce V. Strobacha, postihující „rudou asimilaci“ českých Židů v první třetině 20. století, je právě *komplexnost zpracování*: otázky ideového vývoje – ve vytyčeném prostoru mezi sionismem a komunistickou identifikací – zde nejsou představeny izolovaně jako domněle svébytné dějiny idejí, nýbrž jsou velmi citlivě zakomponovány do dobových souřadnic společenského vývoje, hospodářských zájmů a politických konstelací a propojeny s analýzou praktických zápasů lidí za uskutečnění proměňujících se vizí naplněného života. Autorovi se tak podařilo poskytnout velmi bohatý a propracovaný obraz, v němž vyznačil hlavní obrysy v proměnách kolektivní identifikace u významné části českých Židů.

Práce nadto vyniká velkou *bohatostí* pramenného *materiálu* i sekundární literatury, o které se opírá; investice, které autor do své analýzy vložil, zahrnují také badatelskou práci v izraelských archivech a knihovnách, což dokládá hluboký autorův *osobní vztah* k problematice. Že se (a) tento osobní vztah nestal brzdou kritického odstupu, nýbrž naopak podnětem ke kladení dalších kritických otázek, a že se (b) množství použitého materiálu nestalo překážkou srozumitelnosti textu a jasnosti argumentace, je zapotřebí vyznačit jako výrazný intelektuální výkon autora. Kritický potenciál, výkladová komplexnost i metodická korektnost této diplomové práce svědčí o tom, že se zde jedná o vynikající počín, který by rozhodně měl být v budoucnu zhodnocen dalšími směry.

Hlavním motorem v proměnách identifikace levicově smýšlejících Židů byla podle autora *krize identity* Židů v moderní společnosti; výkladově tak práce zařazuje proměnu kolektivní identifikace Židů do rámce snah o zvládnutí specificky moderních podob vyloučení, izolace, vykořeněnosti atd. Zde se však přeci jen nachází jistý prostor pro větší výkladovou přesnost; ukázal bych ji ve dvou ohledech:

1. Vymezení předmětu práce („rudá asimilace“ českých Židů) nebylo vždy pevně dodrženo. Jistě se tak stalo záměrně, neboť se autor zohledněním jiných polí, zejména vývoje antisemitských postojů v české (čs.) společnosti, snažil dokreslit reakce Židů na tyto pozitivní či negativní stereotypy. Pro své oscilování mezi židovskou menšinou v jejím vztahu k socialismu a (proti-)židovskými stereotypy v české společnosti však autor – ani v průběhu výkladu ani v závěru práce (který nota bene není vlastně závěrem, nýbrž spíše volnou narativní figurou) – nenabídl jasný empirický ani konceptuální svorník. Dovídáme se sice, že obrazy o sepětí Židů a komunismu hrály „důležitou roli v samotném komunistickém hnutí“ (s. 86) nebo že antisemitská atmosféra „napomáhala“ (s. 118) radikálně socialistické identifikaci

mnoha Židů anebo že „konflikt mezi českými Židy a českou (čs.) společností“ byl živnou půdou pro „rudou asimilaci“ (s. 119) atd. Jak, kde a proč byl tento vztah strukturován, za jakých okolností docházelo k jeho nejnápadnějším transformacím, se bohužel dozvídáme jen zastřeně. Práce tak *může* budít podezření, že je založena na výchozím nezdůvodněném předpokladu, mechanicky „přiloženém“ ke studované historické látce. Autor má přitom dostatek empirických podnětů k tomu, aby platnost svého konceptuálního spojení doložil; jen by možná na úrovni historické mikroanalýzy (např. při detailním studiu konfliktů nebo zájmových vztahů) stálo za to jasněji ukázat, kde a jak jednání historických aktérů přímo záviselo na zmíněných obrazech, kde je tyto obrazy motivovaly k aktivizaci či k ústupu apod.

2. S tím velmi úzce souvisí určitá nejistota ohledně celkového rámce výkladu. Autor se netají tím, že k předmětu přistupuje z jisté perspektivy (některá hodnocení jsou podle něj „mělká“, jiná pramení z instrumentalizace minulosti pro mocenské účely, některé sledované obrazy jsou označeny jako „mytologémata“, jiné zas představují svou povahou žádoucí vize apod.) a že historický výklad není (a ani nemůže být) jen „nestrannou“ rekonstrukcí životního světa historických aktérů. Navzdory skutečnosti, že se i v průběhu líčení autor snažil od sledované látky držet odstup (viz s. 63n., s. 74, s. 100, s. 119 atd.), tomuto odstupu ani v líčení samém ani v závěru práce neposkytl úplně jasné obrysy. Čtenář v průběhu práce očekává historicky korektní a obezřetné objasnění základních pojmů, otázek a souvislostí: co je to vlastně „mytologéma“ a jak se např. „mytologéma“ *židobolševismu*, tedy obraz vnitřního parazitujícího nepřitele (s. 85) odlišuje např. od protestů proti deportaci polských Židů, tedy nároku na práva lidí na život a důstojné zacházení (s. 100)? Kde leží kritérium pro zcela odlišné zařazení těchto obrazů? Čím byla nejvíce podmíněna „rudá asimilace“ českých Židů v první třetině 20. století a jak historicky zjištěné klíčové faktory vzájemně souvisely (anebo mohly souviset)? Zde by bylo zapotřebí explicitně rozpracovat teoretický rámec, který by jednak poskytl vědeckou věrohodnost empirickému modelu, rozpracovanému v analýze, jednak by zpětně ospravedlnil volbu předmětu, pojmosloví i badatelského přístupu.

Diagnostická přesnost je v tomto případě o to důležitějším úkolem, že se autor na deskriptivní úrovni pracuje s myšlenkovými spojeními a postupy, které by bez bližšího objasnění mohly být samy zařazeny jako antisemitské (např. v pojetí internacionalismu a nacionalismu jako dvou příbuzných stránek židovské „mentality“ apod.), které však v jeho pojetí mají svou analytickou váhu a potažmo úplně jiný význam. Aby všechny tyto sporné body objasnil, bude dle mého názoru zapotřebí rozpracovat komplexní teoretický rámec, který by autorovi poskytl dostatečné opory – který by věrohodně propojil interní (hermeneutickou, mikrohistorickou) a externí (explanační) stránku výkladu. Tento nárok nicméně předpokládá mnohaletou argumentační zkušenost, svou povahou tak přesahuje rámec diplomové práce a bude spíše tvořit hlavní linii intelektuálního vývoje diplomanta v budoucnu.

Předloženou diplomovou práci vřele doporučuji k obhajobě.

Michal P u l l m a n n

U Kery, 5. 9. 07

Michal Pullmann

PhDr. Michal P u l l m a n n , PhD.